

HUMAN
SCIENCES.UZ

ISSN 3093-8961

www.humansciences.uz

INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI
JOURNAL OF HUMANITIES
ЖУРНАЛ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

2026

2-JILD | 6-SON

MUNDARIJA

TARIX FANLARI

Sultonov Husan

XVIII–XIX ASR XORIJIY MANBALARIDA XORAZM SHAHARLARINING TAVSIFI 6-10

Egamberganova Zulayxo

XORAZM O'ZBEKLARI OILAVIY MAROSIMLARINING DINIY VA MILLIY QADRIYATLAR
ASOSIDAGI ETNOMADANIY TALQINI 11-14

Rajabova Surayyo

XORAZM VOHASI ANTIK DAVR XO'JALIK HAYOTINING TARIXIY REKONSTRUKSIYASI
MASALALARI 15-18

Ro'zmetov Jahongir

XORAZM SAVDOGARLARINING O'RTA ASRLARDA DASHT KO'CHMANCHILARI BILAN
ALOQALARI: ARXEOLGIK VA YOZMA MANBALAR TAHLILI 19-23

Yuldashev Suhrobjon

NIKOLAY IVANOVICH VAVILOVNING XORAZM EKSPEDITSIYASI: O'SIMLIK GENETIK
RESURSLARINI O'RGANISH TARIXI VA ILMIY AHAMIYATI 24-33

Mavlonova Mohinur

MA'MUNIYLAR DAVRIDA XORAZM IJTIMOY HAYOTI, URF-ODATLARI VA
MADANIYATI 34-38

Ozodova Go'zalxon

ILK O'RTA ASRLARDA XORAZM VA TURK XOQONLIGI MUNOSABATLARI
TARIXSHUNOSLIGI 39-44

FILOLOGIYA FANLARI

Isanova Feruza

INGLIZ YURIDIK TERMINLARINING O'ZBEK TILIGA O'ZLASHISHI: LEKSIK-SEMANTIK VA
TIPOLOGIK TAHLIL 45-49

YURIDIK FANLAR

Xujabekov Umidjon, Xujanova Munisa

STARTAPLAR VA VENCHUR KAPITAL: HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MASALALARI 50-55

Xursanova Fotima

ENTERPRISE UZBEKISTAN AND THE TRANSPLANTATION OF ENGLISH CONTRACT LAW:
A NEW FRONTIER FOR COMMON LAW IN CENTRAL ASIA 56-63

---

*Article / Original Paper***XORAZM O'ZBEKLARI OILAVIY MAROSIMLARINING DINIY VA MILLIY QADRIYATLAR ASOSIDAGI ETNOMADANIY TALQINI****Egamberganova Zulayxo Shuxratovna,**

Ma'mun universiteti "Tarix" ta'lim yo'nalishi

1-bosqich magistratura talabasi

E-mail: egamberganova_zulayxo@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada Xorazm o'zbeklarining oilaviy marosimlari diniy va milliy qadriyatlar uyg'unligi asosida etnomadaniy hodisa sifatida tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida tug'ilish, beshik, sunnat, nikoh va motam marosimlarida saqlangan islomiy me'yorlar, qadimiy e'tiqod izlari, qarindoshlik aloqalari, mahalla instituti, oqsoqollar va kayvonilar ishtiroki, marosim ramzlari hamda xalqona estetik shakllar turadi. Xorazm vohasining tarixiy-madaniy o'ziga xosligi, qadimiy diniy tasavvurlar va islomiy qadriyatlarning xalq turmushiga singishi oilaviy marosimlarda qatlamli ma'no tizimini yuzaga keltirgani asoslanadi.

Kalit so'zlar: Xorazm o'zbeklari, oilaviy marosimlar, diniy qadriyatlar, milliy qadriyatlar, etnomadaniy talqin, nikoh.

ETHNOCULTURAL INTERPRETATION OF FAMILY CEREMONIES OF KHOREZM UZBEKS BASED ON RELIGIOUS AND NATIONAL VALUES**Egamberganova Zulayxo Shuxratovna**

Master's Student, Department of History,

Mamun University, Uzbekistan

Annotation. The article analyzes the family ceremonies of Khorezmian Uzbeks as an ethnocultural phenomenon based on the harmony of religious and national values. At the center of the research are Islamic norms, traces of ancient beliefs, kinship ties, the mahalla institution, the participation of elders (oqsoqollar) and respected women of the community (kayvonilar), ceremonial symbols, and folk aesthetic forms preserved in birth, cradle (beshik), circumcision (sunnat), marriage, and mourning ceremonies. It is substantiated that the historical and cultural uniqueness of the Khorezm oasis, along with the integration of ancient religious perceptions and Islamic values into the daily life of the people, have created a multi-layered semantic system in family ceremonies.

Keywords: Khorezmian Uzbeks, family ceremonies, religious values, national values, ethnocultural interpretation, marriage.

DOI: <https://doi.org/10.47390/hum-i6v2y2026/n02>**KIRISH**

Xorazm vohasi Markaziy Osiyoning eng qadimiy madaniy hududlaridan biri sifatida o'zbek xalqining tarixiy xotirasi, diniy tasavvurlari va marosimiy tafakkurida alohida o'rin egallaydi. Vohadagi oilaviy marosimlar oddiy maishiy harakatlar ketma-ketligi emas, balki qadimiy e'tiqodiy qatlam, islomiy axloqiy me'yor, urug'-qarindoshlik tartibi va mahalliy estetik shakllar tutashgan murakkab etnomadaniy tizimdir. Xorazm tarixini tadqiq etgan S.P. Tolstov asarlari vohaning qadimiy madaniy ildizlari, diniy qarashlari va ijtimoiy tuzilmalari juda qadim davrlarga borib taqalishini ko'rsatadi [1]. Xorazm arxeologiya-etnografiya ekspeditsiyasi XX asrning 50-yillari va undan keyingi davrlarda voha madaniyatini o'rganishda muhim ilmiy baza

yaratgan; ekspeditsiya tarkibidagi etnografik guruhlar tadqiqot obyektlari va natijalari keyingi izlanishlar uchun manbaviy asos bo'lib xizmat qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Xorazm oilaviy marosimlarining etnomadaniy xususiyati, avvalo, diniy va milliy qadriyatlarining qarama-qarshi emas, bir-birini to'ldiruvchi tizim sifatida amal qilishida ko'rinadi. Islomiy qadriyatlar oilaviy marosimlarda nikohning shar'iy asoslanishi, duo va fотиha berilishi, Qur'on tilovati, halollik, sabr, rahm-shafqat, ota-ona haqqi, qarindoshchilik rishtalarini mustahkamlash orqali namoyon bo'ladi. Milliy qadriyatlar esa mehmondo'stlik, to'yga aytish, sovchilik, kuyov-kelin tomon munosabati, oqsoqollar maslahati, kayvonilar rahnamoligi, kelin salom, to'y olqishi, alla, yor-yor, lapar, dasturxon va sovg'a almashinuvi orqali ifodalanadi. Ushbu ikki qatlam qo'shilganda marosim shaxs hayotidagi muhim bosqichni jamoa tomonidan tan olish va ma'naviy jihatdan tasdiqlash vositasiga aylanadi.

Xorazm oilaviy marosimlarida tug'ilish va chaqaloq bilan bog'liq udumlar alohida semantik maydonni tashkil qiladi. Farzand dunyoga kelishi nafaqat biologik hodisa, balki nasl davomiyligi, oila barakasi, ajdodlar rozi bo'lishi va jamoa quvonchi sifatida qabul qilinadi. Chaqaloqning sog'-salomat o'sishi uchun aytiladigan duo, yoshi ulug' ayollarning ishtiroki, ona va bolani asrashga qaratilgan taqiqlar, beshik bilan bog'liq poklik ramzlari diniy va xalqona tasavvurlar tutashuvini ko'rsatadi. Marosimning asosiy vazifasi bolani ijtimoiy muhitga ramziy ravishda kiritishdir. Beshik oilaning ichki dunyosida chaqaloqni himoya qiluvchi makon, ona mehrini tartibga soluvchi vosita, qarindoshlar ishtirokini namoyon etuvchi buyum sifatida etnomadaniy mazmun kasb etadi.

Beshik, oq mato, non, tuz, suv, oyna, chiroq, dasturxon kabi predmetlar Xorazm oilaviy marosimlarida oddiy buyum emas, ramziy belgilar vazifasini bajaradi. Oq rang ko'pincha poklik, yorug'lik, niyat sofliги va yangi hayot boshlanishi bilan bog'lanadi. Non rizq, tuz ahd va sadoqat, suv poklanish, dasturxon esa jamoa birligi va baraka ramzi sifatida talqin qilinadi. Folklor va etnografiya materiallari nikoh marosimlari bilan bog'liq jar, o'lan, lapar, yor-yor, kelin salom, kuyov salom va to'y olqishlari kabi mustaqil janrlar mavjudligini ko'rsatadi [5]. Murodovaning "Folklor va etnografiya" qo'llanmasi o'zbek folklorining janr tarkibi va badiiy xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan manba sifatida qayd etilgan.

NATIJALAR

Nikoh marosimlari Xorazm o'zbeklari oilaviy qadriyatlar tizimining eng serqatlam ko'rinishlaridan biridir. Nikohda diniy qadriyat erkak va ayol o'rtasidagi munosabatni halollik, mas'uliyat, guvohlik, rozilik va oila qurish niyati bilan bog'laydi. Milliy qatlam sovchilik, unashtirish, to'y maslahatlari, kuyov-kelin tomon qarindoshlarining o'zaro muomalasi, kelinning yangi xonadonga kirishi, kelin salom, duolar va to'y qo'shiqlarida ko'rinadi. Xorazm an'analarida nikoh marosimi ko'pincha faqat ikki yoshning shaxsiy tanlovi emas, ikki qarindoshlik doirasining ijtimoiy kelishuvi, avlodlararo rishtaning kengayishi, mahalla va urug' oldidagi axloqiy mas'uliyatning shakllanishi sifatida idrok etiladi.

Xorazm nikoh marosimining etnomadaniy mohiyatida "rozilik" tushunchasi muhim o'rin tutadi. Ota-ona roziligi, yoshi ulug'larning duosi, qarindoshlarning maslahatlashuvi, nikohning el ko'zida o'tkazilishi oila barqarorligining ramziy kafolati sifatida qaraladi. Diniy nuqtayi nazardan nikoh halollik va mas'uliyatga asoslanadi; milliy nuqtayi nazardan to'y el-ulus oldida yangi oilani tan olish marosimidir. Kelin salom yoki to'y olqishlari singari og'zaki ijod namunalari kelinning yangi ijtimoiy maqomini e'lon qiladi, qarindoshlik tartibidagi o'rnini

belgilaydi, yosh oilaga axloqiy dastur beradi. Shu ma'noda nikoh marosimi o'zbek oilaviy etiketi, diniy qadriyat va xalqona poetikaning birgalikdagi ifodasidir.

Sunnat marosimi Xorazm o'zbeklari oilaviy marosimlarida diniy mansublik, erkaklik maqomiga ramziy o'tish va jamoa oldida ijtimoiy tasdiqlanishning muhim shakli sifatida talqin qilinadi. Islomiy qatlamda sunnat musulmonlik belgisi, poklik va diniy an'anaga sodiqlik bilan bog'liq. Milliy qatlamda esa sunnat to'yi qarindoshlar, qo'ni-qo'shnilar, mahalla ahli ishtirokidagi tantana, xalq o'yinlari, sovg'alar, dasturxon va bolaga ehtirom ko'rsatish orqali ifodalanadi. Marosim bolaning yosh davridan keyingi bosqichga o'tishini jamoaviy tarzda belgilaydi. "Marosimnoma"da Xorazm vohasi sunnat to'yida "podsho-vazir", "oltin qovoq", "pachiz" kabi xalq o'yinlari o'ynalgani qayd etiladi [3]. Ushbu ma'lumot Xorazm sunnat marosimida diniy mazmun bilan o'yin, tomosha va jamoaviy estetik ifoda qo'shilib ketganini ko'rsatadi.

Xorazm oilaviy marosimlarida kayvonilar va oqsoqollar instituti alohida ijtimoiy funksiyaga ega. Kayvonilar ayollar marosimiy xotirasining tashuvchilari sifatida beshik, kelin salom, ayollar davrasi, taom tayyorlash, sovg'a ulashish, mehmon kutish, marosim tartibini saqlashda faol qatnashadi. Oqsoqollar esa fотиha, maslahat, kelishuv, nizolarni yumshatish, qarindoshlar o'rtasida muvozanat saqlash vazifasini bajaradi. Marosimda yoshi ulug'larning so'zi diniy matn o'rnini bosmaydi, ammo axloqiy me'yorni jamoaga eslatadi. Etnomadaniy tizimda katta yoshli avlod vakillari marosimni boshqaruvchi, yosh avlod esa qadriyatlarni qabul qiluvchi subyektlar sifatida ishtirok etadi.

Motam va xotira marosimlari Xorazm o'zbeklari madaniyatida diniy qadriyatlarning eng teran namoyon bo'ladigan sohalaridan biri hisoblanadi. Dafn, janoza, Qur'on tilovati, fотиha, marhumni yodga olish, yaqinlarga hamdardlik bildirish, ta'ziya odobi, ortiqcha dabdabadan tiyilish kabi amallar islomiy axloqiy me'yorlar bilan bog'liq. Milliy qatlam esa qarindoshlarning birlashuvi, qo'ni-qo'shnining xizmatga chiqishi, motam egalarini yolg'iz qoldirmaslik, taom va yordam ko'rsatish, jamoaviy hamdardlik orqali yuzaga chiqadi. Motam marosimining asosiy vazifasi faqat marhumni xotirlash emas, tiriklar orasidagi ijtimoiy rishtalarni tiklash, qayg'uni jamoa yordamida yengillashtirish, sabr va bardosh qadriyatini mustahkamlashdan iborat.

Xorazm oilaviy marosimlarida marosimiy so'z kuchli semantik ahamiyatga ega. Duo, olqish, salom, yor-yor, lapar, marsiya, alla va nasihat shaklidagi og'zaki birliklar marosimni estetik jihatdan boyitadi. Og'zaki ijod marosimni tashkiliy tartibdan ma'naviy voqeaga aylantiradi. Masalan, yor-yor nikohdagi ajralish va qo'shilish holatini poetik shaklda ifodalaydi; kelin salom yangi oilaviy maqomni e'lon qiladi; alla chaqaloqqa mehr, himoya va orzu tilaklarni singdiradi; motam aytimlari esa qayg'uni ifodalash hamda ruhiy yengillik berish vazifasini bajaradi. Folklor janrlari marosimdagi diniy niyatni xalqona til, ohang va ramzlar orqali jonlantiradi.

Xorazm vohasi marosimlarida etnohududiy o'ziga xoslik masalasi ham muhim. Har bir vohada umumxalq marosimlari mahalliy turmush tarzi, tarixiy xotira, sheva, musiqa, kiyinish, taom, o'yin va ijro shakllari bilan boyiydi. O. Axmedovanning "O'zbek marosim-udumlarining etnohududiy xususiyatlari" qo'llanmasi o'zbek marosimlarining hududlar kesimidagi farqlarini o'rganishga qaratilgan o'quv manba sifatida qayd etiladi [4]. Manbalarda ushbu qo'llanma 2019-yilda Toshkentda nashr etilgani va 123 betdan iborat ekani ko'rsatilgan. Xorazmda marosimlar ko'pincha musiqiylik, tomoshaviylik, o'ziga xos shevaga asoslangan marosimiy

nutq, lokal o'yin va aytimlar orqali ajralib turadi. Mazkur xususiyatlar voha marosimlarini umumxalq qadriyatlari doirasida saqlagan holda hududiy madaniy belgilar bilan boyitadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Xorazm o'zbeklari oilaviy marosimlarining diniy va milliy qadriyatlar asosidagi etnomadaniy talqini shuni ko'rsatadiki, marosimlar voha aholisining tarixiy xotirasi, diniy e'tiqodi, qarindoshlik tizimi, mahalla munosabatlari va xalqona estetik tafakkurini birlashtiruvchi madaniy maydon hisoblanadi. Tug'ilish, beshik, sunnat, nikoh va motam marosimlarida islomiy me'yorlar xalqona urf-odatlar bilan uyg'unlashib, shaxs hayotidagi muhim bosqichlarni jamoaviy ma'no bilan boyitadi. Diniy qatlam marosimga axloqiy-poklovchi mazmun beradi; milliy qatlam esa uni xalq turmushi, qarindoshlik etiketi, qo'shiq, o'yin, dasturxon va marosimiy so'z orqali hayotiyashtiradi.

Maqolaning asosiy ilmiy xulosasi: Xorazm oilaviy marosimlari qadimiy e'tiqodiy izlar, islomiy qadriyatlar va mahalliy milliy an'analar tutashgan qatlamli etnomadaniy tizimdir. Ushbu tizimda har bir marosim nafaqat maishiy vazifa, balki tarbiyaviy, kommunikativ, axloqiy va identifikatsion funksiyani bajaradi. Xorazm vohasining o'ziga xosligi marosimlarda diniy mazmunning xalqona shakl bilan, milliy urf-odatning axloqiy qadriyat bilan, jamoaviy xotiraning oilaviy hayot bilan uzviy bog'lanishida namoyon bo'ladi. Shu bois Xorazm oilaviy marosimlarini o'rganish o'zbek xalqining diniy-milliy merosi, etnik xotirasi va zamonaviy madaniy davomiyligini anglashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar/Литература/References

1. Толстов С.П. Древний Хорезм. Москва: Издательство Московского государственного университета, 2018.
2. Ashirov A.A. O'zbek xalqining qadimiy e'tiqod va marosimlari. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2007. 276 b.
3. Jo'rayev M., Xudoyqulova L. Marosimnoma. Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi nashriyoti, 2008. 172 b.
4. Axmedova O. O'zbek marosim-udumlarining etnohududiy xususiyatlari. Toshkent, 2019. 123 b.
5. Murodova M. Folklor va etnografiya. Toshkent: Aloqachi, 2008. 100 b.
6. Isaqov R.O'. Xorazm arxeologiya-etnografiya ekspeditsiyasida etnografik tadqiqot guruhlarining tashkil etilishi // "XXI asr: fan va ta'lim masalalari" ilmiy elektron jurnali. 2025. № 3. DOI: 10.5281/zenodo.14742346.
7. Раджапов, М., 2021. История развития искусства бахши в Хорезмском оазисе. Общество и инновации, 2(2/S), pp.591-595.

HUMANSIENCES.UZ

№ 6 (2)-2026

INSONSHUNOSLIK FANLARI JURNALI

JOURNAL OF HUMANITIES

ЖУРНАЛ ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

INSONSHUNOSLIK FANLARI elektron jurnali 2025-yil 6-iyunda 830912-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan.

Muassis: "SCIENCEPROBLEMS TEAM" mas'uliyati cheklangan jamiyati.

TAHRIRIYAT MANZILI:

Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com